

הנוטריונים בלשון העברית המודרנית - עיון מורפולוגי

מורה: זינה ג'אבר יאס
אוניברסיטת בגדאד- פקולטת השפות- המחלקה ללשון העברית
zenajaber@colang.uobaghdad.edu.iq

المختصرات في اللغة العبرية الحديثة - دراسة صرفية

م. زينة جابر ياس
جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية
البريد الإلكتروني: zenajaber@colang.uobaghdad.edu.iq

תקציר

הנוטריקון הוא ביטוי או מילה המורכב מראשי תיבות או חלקים מתוך ביטוי ארוך יותר, במטרה להקל על השימוש בו ולהפחית את מספר המילים, דבר שמקל על תהליך התקשורת.

מחקר זה מתמקד בניתוח המורפולוגי של הנוטריקונים בעברית המודרנית שנאספו ממילונים עבריים ומאתרי אינטרנט העוסקים בתחום זה. מתוך ניתוח מורפולוגי של הנוטריקונים ניתן לקבוע את דרכי גזירת הנוטריקונים ואת המשקלים המורפולוגיים המרכיבים את מבניהם וזאת באמצעות גישה אנליטית - תיאורית.

המחקר הראה שהנוטריקון נוצר על פי משקלים פשוטים וקצרים בעלי שתי הברות, וזאת בשל קלות ההגייה והיעדר תנועות מורכבות. כמו כן, הראה שהמשקלים הנפוצים ביותר ביצירת הנוטריקון בעברית מודרנית הם (קְטָלָן, קְטָל, קְטָל).

מילות מפתח: הנוטריקונים – הלשון העברית המודרנית - המורפולוגיה –

המשקלים העבריים.

הקדמה:

הנוטריקון הוא טכניקה לשונית המאפשרת לקצר ביטויים ארוכים על ידי יצירת ראשי תיבות, המשמשת ככלי כתיבה יעיל. יצירת מילים באמצעות ראשי תיבות, היא תופעה לשונית המלווה את העברית מראשיתה, אך תפסה תאוצה משמעותית בלשון העברית המודרנית.

הנוטריקון ממלא תפקיד מרכזי בחיינו, בשל היותו כלי לשוני יעיל המאפשר לקצר ביטויים, ליצור תקשורת מהירה ולשפר את ההבנה במגוון הקשרים. נוטריקונים מאפשרים לקצר ביטויים מורכבים לכדי מילים בודדות, וכך הם חוסכים זמן ומאמץ בתקשורת יומיומית. בעברית המודרנית, הנוטריקון משמש לא רק ככלי טכני לקיצור אלא גם כמבנים מורפולוגיים שיש להם מקום משמעותי במערכת המילונית של השפה, לכן הנוטריקון כבש לו מקום חשוב בין דרכי התצורה של העברית החדשה.

חשיבות המחקר:

מחקר זה שופך אור על דרכי יצירת הנוטריקונים בלשון העברית בת ימינו והוא מסייע להבנת הדרך שבה נבנה המבנה המורפולוגי של הנוטריקונים, כיצד נוצרים נוטריקונים, כיצד הם משתלבים בשפה, ואיך הם מתפתחים למילים בעלות משמעות עצמאית.

השערות המחקר:

נקודת ההנחה של המחקר היא:

- נוטריקון נועד לחסוך זמן ולקצר מידע כתוב באמצעי התקשורת, ולאפשר כתיבה מהירה יותר.
- נוטריקון בעלי משקלים עבריים משלהם כדי להשתלב בקלות בשפה ולהיתפס טבעיים.
- השימוש בנוטריקונים נועד לחסוך זמן בתקשורת יומיומית ובמערכות פורמליות, כמו אמצעי התקשורת והצבא.

מטרת המחקר:

המחקר שואף לעמוד על המאפיינים והתפקידים של הנוטריונים המשומשים ביצירת ערך מלוני, כדי להשיג את המטרה הזו, יש לנקוט בצעדים הבאים:

- הגדרת הנוטריון הגדרה מקיפה.
- לקבוע את דרכי יצירת הנוטריון.
- לנתח את המבנה המורפולוגי של הנוטריון.

קורפוס המחקר:

קורפוס המחקר מתהווה מיותר מ (150) נוטריון שנאספו ממילונים ואתרי אינטרנט.

שיטת המחקר:

המחקר נוקט בשיטה האנליטית - הדסקריפטיבית, על מנת לנתח את הנוטריונים מבחינה מורפולוגית ועל מנת לקבוע את הדרכים הפרודוקטיביים ביצירת הנוטריון נשענו על שיטה סטטיתית.

הנוטריון

הנוטריון כתיבה בראשי תיבות לשם קיצור. המלה משמשת בלשון חז"ל, והיא שואלת מן הלטינית, *notarium*, שפירושה "כתיבה מהירה" (ניר, 1989, עמ' 72). השימוש בראשי תיבות מוכר לנו לפחות למן ספרות חז"ל המסורה בכתב, כידוע רווח מאוד הנוהג לכתוב שמות של אישים בראשי תיבות (ורבים מהם אף נהגים כמילה): **רשב"י** (רבי שמעון בר יוחאי), **רמב"ם** (ר' משה בן מיימון). מן המפורסמות שבספרות הרבנית יש שימוש רב בראשי תיבות המאתגרים את הקוראים בני ימינו. הינה דוגמה מדברי ר' שמעון סופר, בנו של החת"ם סופר (**חת"ם** = חידושי תורת משה) (האקדמיה ללשון העברית 3/10/2024). הנוטריון הוא ראשי תיבות שנוהגים לקרוא אותם כמילה (שורצולד, 2002, עמ' 90), והוא מדרכי הקיצור המצויות בעברית (נצר, 2007, עמ' 58). הוא מיזוג של חלקי בסיסים, ומצמידים שנוצרו מראשי התיבות המרכיבות. והנוטריון בסיס מילוני הנכתב

באמצעות גרשיים, או בלעדיה. לדוגמה: **סְכוּ"ם** (סכין, כף ומזלג), **תְּפוּז** (תפוח זהב) (ניר, 1993, עמ' 84-195).

הנוטריקון (acronym) הוא מילה הנוצרת מראשי תיבות, כלומר, מקורה בכתיב. לרוב הנוטריקון כולל צליל של אות אחת או יותר מכל מילה ברצף מילים מסוים, ומחיקת כל היתר. (Hardiyanto, 2024, p. 396) לעתים המילה הנוצרת היא במבנה של מילה בשפה (כמו 'סכו"ם) ולעתים המילה מופיעה כרצף שמות האותיות. לדוגמה, 'האומות המאוחדות' זוכות בעברית למילה 'או"ם': ובאנגלית להגיית האותיות הראשונות של המילים Nations United, כלומר, U.N.. הנוטריקונים נתפסים כמילה לקסיקלית לכל דבר, וחלים עליהם כללי הנטייה של השפה (ריבוי, מין וכדומה) בין אם הם נהגים כמילה ובין אם כאותיות (בלנקי & אדם, 2012, עמ' 45-46).

לפעמים הנוטריקון נוצר מקבוצה מיוחדת של הלחמים כוללת לקסמות, קבוצה זו שונה ממלות-פורטמנטו מצד אחד ומהרכיבים, שבהם מיוצגים הבסיסים בשלמותם (או בחלקם הגדול), מן הצד השני. סימן ההיכר שלהם טמון בדפוסי הווקליזציה – הלקסמה החדשה גזורה כמעט תמיד על-פי דפוס של משקל עברי, ולכן אין הנוטריקון שומר, בדרך כלל, על התנועות המקוריות של הבסיסים המרכיבים. לדוגמה: הצורה **שְׁכָּפֶץ** נוצרה ממיזוג שני הבסיסים (שכבת+פיצוץ). במקרה זה הומרו שתי תנועות (i) שלאחר העיצור הראשון בשני הבסיסים בתנועות a (פתח, קמץ) (ניר, 1993, עמ' 88).

המילים שנוצרו הן מסוג שונה בהתאם להגייה. כלומר, מילים שהן בעלות הגייה נכונה (כלומר ניתן לבטא כהברה) נקראות נוטריקון, בעוד שמילים שהן נהגות אות אחר אות נקראים "ראשי תיבות" או "קיצורים", המילים שנוצרו על פי דרך זו הם בדרך כלל שמות עצם (Yudytska, 2018, pp. 7-8).

ביצירת ערכי מילים על פי ראשי תיבות הולכת העברית של ימינו בעקבות מנהג שהיה נפוץ, בעת שהעברית שימשה בעיקר לקריאה בצד לשונות אחרות ששימשו לדיבור ולעיתים גם לכתיבה ולקריאה (חמד, 2015, עמ' 109), לכן הנוטריקון כבש לו מקום חשוב בין דרכי התצורה של העברית החדשה. הנוטריקון הראשון ממין זה היה **תְּפוּז** (תפוח זהב): מחידושי יצחק אבינרי. לפי מלחמת 48 הונהגו כמה שמות נוטריקון לארגוני הגנה ומלחמה:

פּלֶמַח (פלוגות מחץ). ובמרצות הזמן התפשט השימוש בנטריקון לא רק לגבי שאר שמות, והיום נתרבו הנוטריקון עד שאין יכול לפענח את כולם (אור, 1963, עמ' 51). תופעת הנוטריקון נפוצה בלשון צבאות בכלל, ובלשון הצבא הישראלי בפרט (ניר, 1993, עמ' 90), וחלק ניכר מן הנוטריקונים נולדו בסלנג הצבא, הנוטה מאוד לקצר, ונתאזרחו בפי העם. בעברית העממית אנו מוצאים זָבֵ"ש (זו בעיה של...), (נצר, 2007, עמ' 58). הפיכת ראשי תיבות למלים נפוצה בעיקר בז'רגון הצה"לי וכן בכמה ז'רגונים מקצועיים. בלשון הכללית אין תפוצה רבה לסוג זה של מלים, וניכר בהן, שאין תהליך הפיכתן למילה אחת הגיע לסיומו: מוסיפים לכתוב אותן בגרשיים- סימן למקורן. הדבר נכון גם לגבי אותן מלים- ראשי תיבות, שהפכו לבסיס גזירה למלים נוספות: **דו"ח - דוח** (שלזינגר, 1994, עמ' 32). לכן הז'רגון הצה"לי הוא העיקר המרכזי ביצירת הנוטריקון בעברית החדשה.

הלשון העממית יוצרת גם נוטריקונים, כלומר ראשי-תיבות הנהגים כמילה, ורובם יצירי הסלנג הצבאי מרובת הקיצורים. מכיוון ש"כל העם צבא" הפכו והופכים חלק מן הנוטריקונים הצבאיים לנכס כללי של העברית העממית, (נצר, 2007, עמ' 275), כגון: **בלת"ם** (בלתי מתוכנן), **בבל"ת** (בלבול ביצים ללא תכלית), **צָלֵ"ש** (ציון לשבח) (רוזנטל ר', 2018).

ההבדל בין קיצורים וראשי תיבות לבין נוטריקון

מבחינת ההגייה: אין כללים נוקשים לבחירת האותיות של ראשי התיבות ולדרך ההגייה של ראשי התיבות כמילה, קיצורים נקראים כתיבה אחת ומקצרים בגרש ('), כגון: ק' (קצין), ואילו ראשי תיבות נקראים לפי שמות אותיותיהם, כגון: מ"מ (מם-מם), וראשי תיבות הלועזיים שמים מקפים ביניהן ולא נקודה או גרשיים לשם הגייה נכונה של צירוף האותיות, למשל: **TNT-טי-אין-טי**), גם כן נקראים כל תיבה ותיבה בנפרד, כגון: **לפנה"צ** (לפני הצהרים), **א"א** (אגד ארטילרי). הנוטריקון נקרא כמילה אחת ומקצרים שתי תיבות ויותר בגרשיים (") ומקום הגרשיים הוא תמיד לפני האות האחרונה בצורת היחיד, כגון: **חפ"ש** (חיל פשוט), **מזל"ט** (מטוס זעיר ללא טייס) (גרוס, 2021, עמ' 9-13).

מבחינה אורתוגרפית: הקיצורים וראשי תיבות נכתבים בלי ניקוד של האותיות, כגון: **מ"צ** (מם צדי, משטרה צבאית), **אחה"צ** (אחר הצהריים) (ניר, 1993, עמ' 90). כאשר מתמזגים ראשי התיבות ויוצרים לקסמה חדשה בעלת מימוש פונטי משלה מתבטא הדבר גם ברישום האותיות החותמות את המילה בצורתן הסופית, כגון: **עב"ם** (עצם בלתי מזוהה), זאת בניגוד למלים הנכתבות כראשי-תיבות, אולם שומרות על ההיגוי המלא של התיבות, דוגמת **מו"מ** (משא ומתן) (ניר, 1993, עמ' 89).

לא כל ראשי תיבות הפכו למילים בנות הגייה, לדוגמה: **בד"כ** (בדרך כלל), **ברה"מ** (ברית המועצות). קיצורים מצוי בכתב בלבד, והם אינם הגויים כמילה אחת. לעומת יש ראשי תיבות הנאמרים בשמות אותיותיהם, דוגמה: **ש"ג** (ש"ן גימ"ל: שוטר גדודי), **מ"מ** (מ"ם מ"ם: מפקד מחלקה), **מ"פ** (מ"ם פ"א: מפקד פלוגה) (שורצולד, 2002, עמ' 27) הנוטריקון מוצג ללא גרשיים, מאחר שיש לראות בהם מילים עצמאיות המשמשות בדבור החופשי, והאותיות של הנוטריקון מנוקדים ניקוד חלקי, בדרך כלל כדי למנוע קריאה משובשת של המילה (רוזנטל, 2015, עמ' 9), כגון: **פזם** (פרק זמן מינימלי), **בלמס** (בלתי מסווג). הסיבה לכתיבה בצורה כזאת מכיוון שהנוטריקון נכתב כלקסמה אחת.

מבחינת הנטייה: ניתן להטות את הנוטריקון בכל סוגי הצורנים, הן צורני גזירה והן צורני נטייה: הנוטריקון **זב"ש** (זה בעיה של) ייחודי בהתנהגותו, לכן אינו משומש בצורה זו כשלעצמה, אלא כשם עצם הנטוי בכינויים חבורים: **זב"שי**, **זב"שו**, **זב"שם**...וכו, כגון: " אם אין לך גרוש **זב"ש**ך כלומר "עליך לפתור את הבעיה".

חלק מן הנוטריקונים "זכו" שייגזרו מהם פעלים (נצר, 2007, עמ' 279), כגון: **לחזלש** = החזיר לשגרה (מן **חזל"ש** = חזרה לשגרה), **לפצמר** = ירה פצצות מרגמה (מן **פצמ"ר** = פצצת מרגמה), **ליחצן** = קידם (נגזרה מן **יחצן** שמקורו **יח"צ** = יחסי ציבור) (רוזנטל, 2015, עמ' 60-138).

דרכי הגיית הנוטריקון

הנוטריקונים נהגים כמילה אחת, כגון: **צה"ל**, ונקדו ניקוד חלקי כדי לאפשר לנו לקרוא נכון את המלה, לרוב נוטריקונים נְהָגִים בתנועת a – פתח או קמץ (האקדמיה ללשון

העברית (3/10/2024), כגון: **ממ"ק, שב"ר, גג"ש** (רוזנטל ר', 2018, עמ' 62), אם כלולות בנוטריקון האותיות ו"ו או יו"ד – הן משפיעות על דרך ההגייה. כך כגון: בקו"ם (בסיס קליטה ומיון), קטי"ל (ספינת טילים) (רוזנטל, 2015, עמ' 117). ניקוד חלקי משמעו סומן הדגש באותיות בכ"פ (ולא בשאר האותיות שבהן אינו נשמע) לפי ששומעים בהן את הדגש, כגון: שָבַח (שוהה בַלְתִי חוקי), מַכֶּם (מגלה כיוון ומרחק), שֶכֶפֶץ (שכבת פִיצוץ), אבל יש גם דוגמאות שבהן אין התאמה בהגיית בכ"פ בין הצירוף המלא לראשי התיבות: חֶפְשֵׁשׁ (חופשת שחרור), בְּקֶתֶב (בקבוק תבערה).

במקרים מסוימים גם בסוף מילה יבוא דגש כדי לשמר את ההגייה המקורית, וכשהאות הסופית היא כ"ף דגושה או פ"א דגושה, אין כותבים בסופם אות סופית (אף שהוגים את כל ראשי התיבות כמילה אחת), כגון: שֶבֶ"פ (שירות הביטחון הפללי), קֶס"פ (רב סמל פלוגתי), קֶלֶב (קרוב לבית) (Shafir, 2012). לדעתנו הסיבה לכך טמונה בהגיית האותיות שמשתנה הקול של האות המודגש למשל בכ"פ, ואילו אין שינוי בהגייתן כשהן מודגשות.

במקרים אחרים כאשר יש שי"ן שמאלית בצירוף המקורי – היא נהגית כשי"ן ימנית בראשי התיבות, לדוגמה: שֶבֶב (שמח בחור בילדותך) (האקדמיה ללשון העברית 3/10/2024).

כאשר הנוטריקון הגויים כמילה, צורן ה' היידוע בא בראשם וצורן הריבוי בסופם (וסימן הגרשיים נשאר במקומו) גרשיים משמשים לסימון נוטריקונים בצירופים, והם באים לפני האות האחרונה של הקיצור ואינם מוזחים משם בנטייה (Jacobs, Itai, & Wintner, 2020, p. 5), כגון: הַרְסִ"ר - רֶסֶ"רִים - רֶסֶ"רִיות (רב סמל ראשון). האקדמיה ללשון העברית ממליצה להצמיד את סיומת הנקבה (-ית) לראשי התיבות כשמדובר באישה. ההוספה מועילה לבהירות הכתיבה ומתאימה להבעה שוויונית ולרוח הלשון (האקדמיה ללשון העברית 7/11/2024), כגון: קֶמֶבֶ"צִית. בינתיים הוספת הסיומת הנקבית לשמות הדרגות (המקוצרים ושאינם מקוצרים) ולשמות מקוצרים אחרים היא רשות (גרוס, 2021, עמ' 17-18), על פי כלל הנוטריקון, ההטעמה נשארת בהן בנטע המילה ואינה מועברת לסיומת הנקבה, כגון: רֶסֶ"רִית (רב סמל ראשון), רֶסֶ"פִית (רב סמל פלוגתי) (שורצולד, 2002, עמ' 79).

דרכי יצירת הנוטריקון

נוטריקון הוא שיטה בלשון שבה יוצרים מילה חדשה על ידי לקיחת האות הראשונה (או אותיות נוספות) מכל אחת מהמילים המרכיבות ביטוי או משפט (Hardiyanto, Fahrudin Eko, 2024, p. 396). יש כמה דרכים עיקריות ליצירת נוטריקון:

נהוג לבחור את האות הראשונה מכל תיבה, כגון: ד"ש – דרישת שלום; עב"ם – עצם בלתי מזהה; בַּזְנָ"ט – ברזל זווית נגד טנקים. ואולם במקרים רבים נבחרות שתי אותיות ואף יותר: מַזְנָ"ל – **מזכיר כללי**; דַּתְלָש – דתי לשעבר; קַמְבָ"ץ – קצין מבצעים; ולפעמים אפילו כל האותיות של המילה הראשונה: דַּגְמָ"ח – דגם חדש, ח"ר – חיל רגלים; ואף רוב האותיות של המילה השנייה: קַפְלָסְ"ט – קסדת פלסטיק. יש שלראשי התיבות משתרבת גם האות האחרונה של התיבה האחרונה: אַמָ"ן – אגף המודיעין נראה שבמקרה זה הבחירה באות האחרונה נועדה להבחין בין אגף המודיעין לאגפים אחרים, כגון אגף המבצעים (אַגָ"ם) (האקדמיה ללשון העברית 3/10/2024).

כמו כן מדרכי יצירת הנוטריקון היא תרגום שאלה, לדוגמה: אַחָ"ם – המילה אַחָ"ם ראשי תיבות של הצירוף (אנשים חשובים מאוד) היא למעשה תרגום לעברית של הנוטריקון באנגלית (**VIP Very Important Person**), השימוש הזה נפוץ בעברית בעיקר במערכות רשמיות, כמו שירותי הביטחון, צבא, דיפלומטיה, או תעשיית האירועים כדי לתאר דמות בעלת חשיבות מיוחדת שזוכה ליחס מועדף או תשומת לב מיוחדת. הנוטריקון רַקָ"ם (ראשי תיבות של רכב קרב משוריין) הוא התרגום של (**AFV-Armored Fighting Vehicle**) והוא דוגמה מצוינת לנוטריקון עברי שמתאר סוג מסוים של כלי רכב צבאי, המיועד לחימה ומשוריין להגנה מפני איומים שונים. והנוטריקון **מַסְתָ"ב** (ראשי תיבות של מספר ספר תקני בינלאומי) הוא מהווה תרגום ישיר של המונח באנגלית (**ISBN – International Standard Book Number**), השימוש בנוטריקון זה נועד לפשט ולהנגיש את המונח הארוך בעברית, במיוחד במקומות שבהם יש צורך לציין את המספר באופן תמציתי, למשל בספריות, חנויות ספרים ומוסדות אקדמיים. בנוסף לכך הנוטריקון אַשָ"ף הוא ראשי תיבות של (הארגון לשחרור פלסטין) תרגום הנוטריקון לעברית דומה מאוד לרוח המקור בערבית, תוך שמירה על המשמעות המרכזית.

השימוש בנוטריקון כמו **אַח"ם, רַק"ם, מַסְת"ב, אַש"ף**, משקף גם את הנטייה ליצירת חלופות עבריות לקיצורים לועזיים כמו **ISBN -AFV - VIP**, תהליך זה משלב בין תרגום מילולי של המונחים הלועזיים לבין התאמתם לשפה העברית באופן שמקל על השימוש היום-יומי, תוך שמירה על הקשר למשמעות המקורית. בכך, הנוטריקון לא רק מפשט את השפה אלא גם תורם לשימור הזהות הלשונית העברית במגוון תחומים כמו צבא, אקדמיה, ומערכות רשמיות.

למרות זאת תרגום שאילה אינה שכיחה ביצירת הנוטריקון בלשון העברית, לפי קורפוס המחקר הנוטריקון מהווה כ-2.67%.

בְּלִשׁוֹן הָעִבְרִית, השימוש בנוטריקון נפוץ מאוד. בדרך כלל, הנוטריקונים נוצרים על ידי לקיחת האותיות הראשונות של מילים, והמילה המקוצרת מציינת את המילים המקוריות. בימינו, הנוטריקונים בעלי שלוש אותיות וארבע אותיות הם הנפוצים ביותר ומשמשים במגוון רחב של תחומי חיים יומיומיים ורשמיים, במיוחד בשמות של ארגונים ומוסדות, כי הם מספקים איזון טוב בין קיצור לבין בהירות. הם מאפשרים קיצור שמות ארוכים ומורכבים, מבלי לפגוע בהבנה, לדוגמה: **אום** (אומות מאוחדות), **בְּג"ץ** (בית משפט גבוה לצדק), **כְּטָב"ם** (כלי טייס בלתי מאויש), **סַעֲפֹשׁ** (סידורים עניינים פה שם). והנוטריקונים בעלי שתי אותיות קיימים אך נדירים מאוד, לדוגמה: **ד"ש** (דרישת שלום), **ח"כ** (חבר כנסת), **ש"ח** (שקל חדש) שמהווה כ- 2.00% לפי קורפוס המחקר.

משקלי הנוטריקון

רוב הנוטריקונים שקולים במשקלים עבריים, ולכן הם נטמעים בקלות יחסית במערכת שמות-העצם, ומודעותו של דובר הלשון למקורם האטימולוגי נמוגה ברבות השנים (ניר, 1989, עמ' 72). לרוב הנוטריקון כולל צליל של אות אחת או יותר מכל מילה ברצף מילים מסוים, ומחיקת כל היתר (בלנקי & אדם, 2012, עמ' 45).

מרבית המילים הנבדקות במחקר זה נשקלות במשקלים הבאים:

מ'.	משקל	אחוזים
.1	קטלן	%29.33
.2	קטל	%22.67
.3	קטל	%10.67
.4	קטל	%5.33
.5	קטל	%4.67
.6	מקטל	%4.00
.7	קול	%2.67
.8	קטל	%2.00
.9	קטל	%2.00
.10	קל	%2.00
.11	קוטל	%2.00
.12	מקטל	%1.33
.13	קטול	%1.33
.14	קטול	%1.33
.15	קטיל	%1.33
.16	קטל	%1.33
.17	קוטל	%1.33
.18	קטול	%0.67
.19	קטיל	%0.67
.20	מקטל	%0.67
.21	קטל	%0.67
.22	קטל	0.67%
.23	קיל	0.67%
.24	קטלטל	%0.67

משקלי הנוטריקון בלשון העברית משקפים את הצורה שבה מילים נגזרות מצירופי אותיות ראשי תיבות. לפי הטבלה שלעיל, ניתן לזהות את ההתפלגות הבאה:

1. המשקל הנפוץ ביותר הוא קטלן, שמהווה כ-29.33% מכלל המילים, לדוגמה:

עחמ"ש = עוף מחדר המיון שלי

"שם נהנים הסטשזרים, בין היתר, להקפיץ **עחמ"שים** ממחלקה למחלקה, ולראות מה יקרה" (רוזנטל ר', 2018, עמ' 532).

2. משקלים נוספים בעלי שכיחות גבוהה הם:

• **קטל** המשקל מהווה כ-22.67%, לדוגמה:

קָרָר = רב סמל ראשון

"אתם קוצים ואני שושנה": חזרנו ל**רס"רים** המיתולוגיים של צה"ל" (ישראל היום, 14/3/2024).

• **קטל** המשקל מהווה כ-10.67%, לדוגמה:

עבם = עצם בלתי מזוהה

"חייזרים שלטו במוחם של סוכנים כדי למנוע שחזור אתר של התרסקות **עב"מים**" (מעריב, 19/06/2024).

3. משקלים אחרים נפוצים פחות, כמו **קטל**, שמהווים 5.33%, לדוגמה:

4. **יח"צ** = יחסי ציבור

"יח"צים מסוכנים

לתהילה יש מחיר, לא תמיד הגיוני. לא מעט סלברטאים מוצאים עצמם כבולים לסוכנים ולחוזים, תחת מכבש היחצ"נות המשומנת" (אתר מעריב, 2/4/2007).

5. משקל קטל שמהווה כ-4.67%, לדוגמה:

• **קטל = פצ"ר** = הפרקליט הצבאי הראשי

"לשמאל מותר, לימין אסור: המשטרה אוסרת על שימוש בזמבורות מול בית הפצ"רית" (אתר JDN חדשות, אוגוסט 4, 2024).

6. משקל **מקטל** שמהווה 4.00%, לדוגמה:
מקטל = סעפֿש = סידורים עניינים פה שם
 "ישבתי אתכם בסעפֿ" שים על סיגרייה ופחית" (רוזנטל ר', 2018, עמ' 516).
7. למשקלים אלו קול, קטל, קֶטל, קל, קוטל היה אחוז נמוך יותר שמהווה כ
 (2.67% - 2.00%), לדוגמה:
 • **קול = דונם** = דין וחשבון
 "דו"חות ונתונים סטטיסטיים-דו"ח שנתי 2021" (אתר הרשות השופטת,
 16.08.2023).
 • **קטל = סֶד"כ** = סדר כוחות
 "אנחנו לא לוקחים **סד"כים** שפוגעים ביחידה, לקחנו סדר גודל של צוות וכנראה
 יגוייסו לוחמים מהיחידות הקיימות עד שנבין את המשך את היחידה" (אתר
 מערכת עכשיו 14, 01.01.20).
- **קטל = שֶקם** = שרות קנטינות ומזנונים
 "מתי הוא פתוח? לפעמים, כשהשק"מיסט רעב" (רוזנטל ר', 2018, עמ' 719).
- **קל = ח"כ** = חבר כנסת
 "אלה השרים שהכי מתעלמים משאלות ה**ח"כים**:" מסכלים פיקוח פרלמנטרי"
 (ynet, 18.12.24).
- **קוטל = תולר** = תותח ללא רתע
 "הצבא האמריקני הזמין 1,111 תותחים קלים ללא-רתע (**תול"רים**) קארל
 גוסטאב מ--3-אי-1, שקוטרם 84 מ"מ, מתוצרת חברת סאאב בופורס" (News
 1, 10/09/2017).
8. משקלים קטול, קֶטל, מֶקטל, קטול, קטיל, קוטל מופיעים בכמות מצומצמת יותר
 שמהווה כ 1.33%, לדוגמה:
 • **קטול = סֶכום** = סכין, כף ומזלג
 "קניתי סט סכו"מים כמתנה. אני רוצה למסור אותם למישהי חילוניה" (רוזנטל ר',
 2018, עמ' 510).

- **קטל = שַׁבַּב** = שמח בחור בילדותך
 "שבבניקים במותו זוכים ליחס משפיל מצד החברה החרדית" (רוזנטל ר',
 2018, עמ' 682).
- **מקטל = מַשְׁתֵּ"פ** = משתף פעולה
 "פאניקת משת"פים ומסר חריג של חמאס: "ישראל מגבירה ניסיון לגיוס מודיעין
 בעזה" (ynet, 15.08.24).
- **קטול = תפוז** = תפוח זהב
 "ועדת המומחים ישבה על המדוכה ובאה לכלל מסקנה, שמחיר קרט **תפוזים**
 יהיה בערך כמחיר קרט יהלומים" (דרי, 1996, עמ' 49).
- **קטיל = סְטִיל** = ספינת טילים
 "הסטי"לים החדשים הוכרזו כמבצעיים; כך חיל הים זיהה מל"ט איראני בדרך
 לישראל" (ynet, 23.04.23).
- **קוטל = חופ"ל** = חובש פלוגתי
 "בחלק מן היחידות משתתפים החופ"לים גם בפעילות השוטפת של המרפאה"
 (אתר פָּרֶשׁ, 14-10-2008).
- 9. שאר המשקלים נדירים מאוד, כאשר כל אחד מהם מופיע רק פעם אחת ומהווה
 0.67%, לדוגמה:
 • **קיל = חיר** = חיל רגלים
 "טייסים נגד חי"רניקים? בן גביר מתנהל כמו בוט איראני" (ישראל היום,
 20/7/2023).
- **קטול = בְּקוּ"ם** = בסיס קליטה ומיון
 "לזוועדת החוץ והביטחון הגיע תא"ל שי טייב מאכ"א, יממה לאחר שנחשף כי
לבקו"ם
 הגיעו רק 48 מתוך 900 צעירים חרדים שזומנו לצו ראשון". (ynet, 07.08.24).
- **קטיל = בְּנִישׁ** = בני ישיבות

"כשנודע לי שאני הולך לקבל את מחלקת הבני"שים אמרו לי אל תדאג, המשפט ואהבת לרעך כמוך מדבר אליהם" (רוזנטל ר', 2018, עמ' 128).

• **מקטל = נְצִלֵּשׁ = ניצול שרשור**

"זה גם לא ממש הודעה...אני ממש לא מבינה למה **ניצלש"ת את זה**" (רוזנטל ר', 2018, עמ' 482).

• **קטל = קָדַר = קליטה דרך הרגליים**

"באחד המקרים, לאחר שהטירונים הוצאו לפעילות בשעות הלילה והתלוננו שקר להם, אילצו אותם המפקדים להרים סלעים כבדים ולרוץ איתם "כדי להתחמם". בנוסף, נהגו מפקדים בפלוגה להשפיל את החיילים ולערוך להם **קד"רים**, קיצור ל"קידום דרך הרגליים" (אתר מעריב, 13/1/2005).

• **קטל = שֶבַכ = שירות הביטחון הכללי**

"אנשי הצללים: שב"כניקים זכו להערכה על פועלם" (אתר כיכר השבת, 24.05.16).

• **קטלטל = קלבלב = קרוב לבית לא בבית**

"אני משרת **קלבל"ב**, אני גר בראשון לציון ומשרת בצריפין" (רוזנטל, 2015, עמ' 152).

התברר מהטבלה שלעיל, מרבית הנוטריקונים נשקלים בשלושה משקלים מרכזיים (**קטלן**, **קטל**, **קטל**), בעוד ששאר המשקלים מופיעים בשכיחות נמוכה יותר. התפלגות זו מראה את הדומיננטיות של משקלים מסוימים בתהליך יצירת מילים בלשון העברית דרך הנוטריקון.

4. הנוטריקונים בעלי שלוש וארבע אותיות נפוצים יותר מכיוון שהם מספקים איזון טוב בין קיצור לבין בהירות. הם מאפשרים קיצור שמות ארוכים ומורכבים, מבלי לפגוע בהבנה. לעומת זאת, הנוטריקון המורכב משתי אותיות השימוש בו פחות בהשוואה לנוטריקון המורכב משלוש או ארבע אותיות.
5. הנוטריקון נפוץ מאוד בשפת הצבא, שבה יש צורך לקיצור מהיר ויעיל של מונחים ארוכים ומורכבים, מכיוון שהיא שואפת לקצר ולתמצת את המשמעות.
6. כיום, השימוש בנוטריקון מתרחב הודות לצרכים של תקשורת מהירה, כמו בהודעות, טקסטים וברשתות חברתיות. הדבר תורם להאצת יצירת נוטריקונים חדשים ולפופולריות שלהם בשיח היומיומי.
7. השיטה העיקרית ליצירת נוטריקון היא לקיחת האות הראשונה מכל מילה, בעוד שתרגום שאילה משמש כדרך נוספת ליצירת חלופות עבריות לקיצורים לועזיים תוך שמירה על משמעותם המקורית.
8. הנוטריקון מתאפיין בפשטות המשקל וההגייה ללא שימוש בתנועות מורכבות כגון חטפים המכבידות על ההיגוי.
9. מרבית הלקסמות העבריות שנגזרו בדרך הנוטריקון נשקלות במשקל "קֶטֶלֶן", שכן מהווה כ (29.33%) ובמשקל "קֶטֶל" שמהווה כ (22.67%) ובמשקל "קֶטֶל" המהווה כ (10.67%), בעוד שמשקלים אחרים מופיעים לעיתים רחוקות בלבד. דבר זה מצביע על דפוסים לשוניים מועדפים בתהליך יצירת הנוטריקונים.
10. נוטריקונים רבים מתנהגים כמילים רגילות בשפה שניתן להטות לפי גוף ומספר. חלקם אף משמשים כבסיס לגזירה של מילים ופעלים חדשים.

ביבליוגרפיה

המקורות העבריים:

- אור, ב'. (1963). לשון וסגנון (מהדורה ספר ראשון). תל-אביב: הוצאת ספרים יזראעל בע"מ.
- בלנקי, א', & אדם, ג'. (2012). מבוא לבלשנות תאורטית (מהדורה חלק ב). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- גרוס, ר'. (2021). מילון הקיצורים וראשי התיבות. ישראל: משרד הביטחון.
- דרי, ד'. (1996). יסודות המינהל הציבורי. תל - אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- חמד, ח. מ. (2015). תפקיד הסלנג הישראלי בטרמינולוגיה הפוליטית. בגדאד: אוניברסיטת בגדאד - פקולטת השפות.
- ניר, ר'. (1989). מבוא לבלשנות (כרכים 6-7). ישראל: האוניברסיטה הפתוחה.
- ניר, ר'. (1993). דרכי היצירה המילונית בעברית בת-זמננו. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- נצר, נ'. (2007). עברית בג'ינס דמותו של הסלנג העברי. ירושלים: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- רוזנטל, ר'. (2018). מילון הסלנג המקיף. תל-אביב: הוצאת עברית וכתר-מודן.
- רוזנטל, (2015). שירת הפזמניק המילון הצבאי הלא רשמי. ישראל: כתר ספרים.
- שורצולד, א' ('. (2002). פרקים במורפולוגיה עברית (כרכים יחידה 11-12). (כ' ד, עורך) תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- שורצולד, א' ('. (2002). פרקים במורפולוגיה עברית (כרכים יחידה 4-6). (כ' ב, עורך) תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- שלזינגר, י'. (1994). פרקים בתולדות הלשון העברית (מהדורה יחידה 11). תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- המקורות הלועזיים:
- Jacobs, K., Itai, A., & Wintner, S. (2020, December 6). Acronyms: identification, expansion and disambiguation. *Annals of Mathematics and Artificial Intelligence*, 88, 517-532.
doi:https://doi.org/10.1007/s10472-018-9608-8
- Hardiyanto, F. E. (2024, June 4). Self-acronyms in election advertising discourse: rhetorical study. *Jurnal Penelitian Pendidikan Indonesia*, 10(3), 394-400. doi:DOI: https://doi.org/10.29210/020242690
- Hardiyanto, Fahrudin Eko. (2024, Jun 4). Self-acronyms in election advertising discourse: rhetorical study. *Jurnal Penelitian Pendidikan Indonesia*, 10(3), 394-400. doi:doi.org/10.29210/020242690

Shafir, A. (2012). THE ABBREVIATIONS IN ANCIENT AND MODERN . Casa Cărții de -
.Știință, 197-206

Yudytska, Y. (2018). Internet-based acronyms: A corpus-based study of functional and -
syntactic. aus Kharkiv, Ukraine: der Philologischen und der Philosophischen
.Fakultät der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i. Br

המקורות האלקטרוניים:

<https://hebrew-academy.org.il/2019/10/24/%D7%A8%D7%90%D7%A9%D7%99-%D7%AA%D7%99%D7%91%D7%95%D7%AA> -

<https://web.archive.org/web/20110723220132/http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/Punctuation/Pages/P33.aspx> -

https://www.gov.il/he/pages/statistics_annual_2021 -

<https://www.israelhayom.co.il/magazine/shishabat/article/15425205> -

<https://www.israelhayom.co.il/news/politics/article/14413104> -

[.https://www.kikar.co.il/israel-news/199911](https://www.kikar.co.il/israel-news/199911) -

[.https://www.maariv.co.il/news/viral/article-1108411](https://www.maariv.co.il/news/viral/article-1108411) -

<https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART/853/279.html> -

[.https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/7/ART1/564/519.html](https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/7/ART1/564/519.html) -

[/https://www.jdn.co.il/news/2246734](https://www.jdn.co.il/news/2246734) -

<https://www.news1.co.il/Archive/001-D-394856-00.html> -

[.https://www.ynet.co.il/news/article/b1idhgi5r](https://www.ynet.co.il/news/article/b1idhgi5r) -

<https://www.ynet.co.il/news/article/bjhk46lca#autoplay> -

[.https://www.ynet.co.il/news/article/hjbbuugq3#autoplay](https://www.ynet.co.il/news/article/hjbbuugq3#autoplay) -

<https://www.ynet.co.il/news/article/hkzfozsyx> -

[.https://www.now14.co.il/article/76440](https://www.now14.co.il/article/76440) -

[. https://www.fresh.co.il/vBulletin/showthread.php?t=439610](https://www.fresh.co.il/vBulletin/showthread.php?t=439610) -

נספח: נוטריקון

1.	אָב"ך	אטומי, ביולוגי, כימי
2.	אוי"ם	האומות המאוחדות
3.	אַח"ם	אנשים חשובים מאוד
4.	אַכ"א	אגף כוח האדם
5.	אַל"ם	אלוף משנה
6.	אַמ"ץ	אגף המבצעים
7.	אַמְר"ל	אמצעי ראיית לילה
8.	אַש"ף	הארגון לשחרור פלסטין
9.	בבֶּל"ת/ט	בלבול ביצים ללא תכלית/ טעם
10.	בְּג"ץ	בית משפט גבוה לצדק
11.	בְּזַנ"ט/ט	ברזל זווית נגד טנקים/ תיל
12.	בְּלִמ"ס	בלתי מסווג
13.	בְּלִת"ם	בלתי מתוכנן
14.	בְּמִב"ח	בן משק בשנת חופש
15.	בְּנִי"ש	בני ישיבות
16.	בְּקו"ם	בסיס קליטה ומיון
17.	בְּקִת"ב	בקבוק תבערה
18.	גג"ש	גג שינה
19.	גְּד"ש	גידולי שדה
20.	גח"ל	גיוס חוץ לארץ
21.	גְּלִצ"ח	גילוח צחצוח
22.	ד"ש	דרישת שלום
23.	דְּגִמ"ח	דגם חדש
24.	דו"ח	דין וחשבון
25.	דְּתָל"ש	דתי לשעבר

ועדת לתיאום מילואים	זל"ת"ם	.26
זה בעיה של	זב"ש	.27
זחל משוריין	זחל"ם	.28
חבר כנסת	ח"כ	.29
חיל הנדסה הקרבית	חב"ן	.30
חוץ לארץ	חו"ל	.31
חובש גדודי	חוג"ד	.32
חומרים מסוכנים	חומ"ס	.33
חובש פלוגתי	חופ"ל	.34
חזרה לשגרה	חזל"ש	.35
חטיבת כוחאדם	חטב"א	.36
חולון, יפו, בית ים, ראשון לציון	חיב"ר	.37
חיל רגלים	חי"ר	.38
חיל המודיעין	חמ"ן	.39
חיל משטרה צבאית	חמ"ץ	.40
חדר מלחמה	חמ"ל	.41
חניך תורן	חנת"ר	.42
חבורת פיקוד קדמית	חפ"ק	.43
חיל פשוט	חפ"ש	.44
חופשת שחרור	חפש"ש	.45
חיל רפואה	חר"פ	.46
חרדי לאומי	חרד"ל	.47
טיפול שוטף	טפ"ש	.48
טוראי ראשון	טר"ש	.49
יחסי ציבור	יח"צ	.50

כלי טייס בלתי מאויש	פֶּטֶב"ם	.51
להק המודיעין	למֶד"ן	.52
לא מועיל לא מזיק	למֶל"ם	.53
מפקד בסיס	מבֶ"ס	.54
מברשת גילוח לניקוי רובים	מגֶל"ר	.55
מדריך כלואים	מד"כ	.56
מדריך נוער	מֶד"ן	.57
מדריך ספורט	מֶד"ס	.58
מדריך ראשי	מֶד"ר	.59
משא ומתן	מו"ם	.60
מזכיר כללי	מזֶכ"ל	.61
מטוס זעיר ללא טייס	מזֶל"ט	.62
המחלקה לחקירות שוטרים	מח"ש	.63
מפקד חטיבה	מח"ט	.64
מטה כללי	מטֶכ"ל	.65
מגלה כיוון ומרחק	מכ"ם	.66
המועצה להשכלה גבוהה	מק"ג	.67
משקיע ליד מפקדים	מק"ם	.68
מנשא מגן לטף	ממ"ט	.69
ממלא מקום קצין	ממ"ק	.70
המרכז למחשבים ולרשתות תקשורת	ממך"ם	.71
מנהל כללי	ממֶכ"ל	.72
מספר ספר תקני בינלאומי	מסֶת"ב	.73
מס ערך מוסף	מע"ם	.74
מרכז פיקוד ירי קדמי	מפּי"ק	.75

מספר קטלוגי	מק"ט	.76
מפקד שאינו קצין	מש"ק	.77
משתף פעולה	מש"ת"פ	.78
מרכז תרבות, נוער וספורט	מתנ"ס	.79
נוהל בזבז זמן	נב"ז	.80
נושא גייסות משוריין	נגמ"ש	.81
נקודה לנקודה	נל"ן	.82
ניצול שרשור	נצל"ש	.83
נקודת תורפה בטיחותית	נת"ב	.84
סגן משנה	סג"ם	.85
סדר כוחות	סד"כ	.86
ספינת טילים	סטי"ל	.87
סכין, כף ומזלג	סכו"ם	.88
סגן מפקד בסיס	סמב"ס	.89
סגן מפקד גדוד	סמג"ד	.90
סגן מפקד חצי חולים	סמח"ח	.91
סגן מחוץ למניין	סמ"ל	.92
סידורים עניינים פה שם	סעפ"ש	.93
עצם בלתי מזוהה	עב"ם	.94
עוף מחדר המיון שלי	עחמ"ש	.95
פרק זמן מינימלי	פז"ם	.96
פתוח לטרמפים	פל"ט	.97
פלוגות מחץ	פלמ"ח	.98
פצצת פיצוח מסלולים	פפ"ם	.99
פנס צוות אוויר	פצ"א	.100

פרקליט צבאי ראשי	פְּצָ"ר	.101
פצצת מרגמה	פְּצֶמ"ר	.102
צבא ההגנה לישראל	צה"ל	.103
ציון לשבח	צָל"ש	.104
קבוצת איכות	קֶב"א	.105
קצין בטחון	קֶב"ט	.106
קליטה דרך הרגליים	קֶדָ"ר	.107
קרוב לבית	קֶל"ב	.108
קרוב לבית לא בבית	קֶלבל"ב	.109
קצין מבצעים	קֶמָ"ץ	.110
קצין משטרה צבאית ראשי	קֶמָצ"ר	.111
קובע פלדה	קֶפֶל"ד	.112
קסדת פלסטיק	קֶפֶלס"ט	.113
קצין רפואה ראשי	קֶרָפ"ר	.114
קצין תקשוב ראשי	קֶשָׁר"ר	.115
קצין תצפית קדמי	קֶת"ק	.116
רב טוראי	רֶב"ט	.117
ראש בקיר	רֶב"ק	.118
רכז ביטחון שוטף צבאי	רֶבָּשׁ"ץ	.119
ראש לשכנה	רֶל"ש	.120
ראש מדרור	רֶמ"ד	.121
ראש מחלקה	רֶמ"ח	.122
רבי משה בן מימון	רֶמָב"ם	.123
ראש מספן המודיעין	רֶמָד"ן	.124
רב סמל מתקדם	רֶס"ם	.125

רב סרן	רס"ן	126.
רב סמל פלוגתי	רס"פ	127.
רב סמל ראשון	רס"ר	128.
ראש ענף	רע"ן	129.
רכב-קרב משוריין	רק"ם	130.
שקל חדש	ש"ח	131.
שמח בחור בילדותך	שג"ב	132.
שבוע ישיבה	שבו"ש	133.
שוהה בלתי חוקי	שג"ח	134.
שירות הביטחון הכללי	שב"כ	135.
שימוש ברכב ללא רשות	שגל"ר	136.
שיבוץ קרבי	שגצ"ק	137.
שכבת פיצוץ	שגפ"ץ	138.
שירות ללא תשלום	של"ת	139.
שירות מילואים פעיל	שמ"פ	140.
שימון נשק	שמנ"ש	141.
שרות קנטינות ומזנונים	שק"ם	142.
שק שינה	שק"ש	143.
תורה, ההערכה והדרכה	תוה"ד	144.
תותח ללא רתע	תול"ר	145.
תוצר לאומי גולמי	תל"ג	146.
תמונת מצב	תמנ"ץ	147.
תורה, נביאים וכתובים	תנ"ך	148.
תפוח אדמה	תפו"ד	149.
תפוח זהב	תפו"ז	150.

المختصرات في اللغة العبرية الحديثة - دراسة صرفية

المستخلص

المختصر هو عبارة عن اختصار يتكون من الحروف الأولى أو أجزاء من كلمة أو عبارة طويلة بهدف تسهيل استخدامها وتقليل عدد الكلمات، مما يسهل من عملية التواصل. يسلط هذا البحث الضوء على التحليل الصرفي للمختصرات في اللغة العبرية الحديثة التي تم جمعها من القواميس العبرية والموقع الإلكتروني وذلك عن طريق التحليل الصرفي للمختصرات بغية تحديد طرق اشتقاق المختصرات والأوزان الصرفية التي شكلت بنية المختصرات وفق منهج تحليلي وصفي.

خلص البحث الى ان المختصرات تميل الى استخدام الأوزان التي تمتاز بالسهولة وذات مقطعين وذلك لسهولة اللفظ وعدم استخدامها للحركات المركبة، وخلص البحث أيضا الى ان الأوزان العبرية (קָטָל, קָטַל, קָטֹל) من أكثر الأوزان شيوعا في المختصرات العبرية الحديثة.

الكلمات المفتاحية: المختصرات، اللغة العبرية الحديثة، الصرف، الأوزان العبرية.